

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2025-yil 1-son

VOLUME 9 / ISSUE 1 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.1.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

**MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK
UNIVERSITETI**

"Yuridik fanlar axborotnomasi –
Вестник юридических наук – Review
of law sciences" huquqiy ilmiy-amaliy
jurnali O'zbekiston matbuot va axborot
agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda
0931-sonli guvohnoma bilan davlat
ro'yxatidan o'tkazilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy
ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi
huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi
jurnallari ro'yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat
yuridik universitetiga tegishli. Barcha
huquqlar himoyalangan. Jurnal material-
laridan foydalanish, tarqatish va ko'paytirish
muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo'yicha mas'ul:

O. Choriyev

Muharrirlar:

Y. Yarmolik, Y. Mahmudov,
E. Mustafayev, K. Abduvaliyeva,
F. Muhammadiyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Musahhih:

S. Rasulova

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Nashriyot litsenziyasi

№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 27.03.2025-yilda
bosmaxonaga topshirildi.

Qog'oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog'i: 5

Adadi: 100. Buyurtma: № 70.

Bosmaxona litsenziyasi

29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

Bosmaxona manzili:

100047. Toshkent shahri,

Sayilgoh ko'chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b.,
yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti ilmiy ishlar va
innovatsiyalar bo'yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

MAS'UL MUHARRIR

O. Choriyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Tahririy-nashriyot
bo'limi boshlig'i

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

A. Saidov – Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy
markazining direktori, yuridik fanlar doktori, professor (Toshkent,
O'zbekiston)

E. Juchniewicz – Gdansk universiteti professori, huquq doktori (Gdansk,
Polsha)

A. Younas – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (Pekin, Xitoy)

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar
doktori (Toshkent, O'zbekiston)

J. Nematov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b., yuridik
fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

Sh. Asadov – O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat
boshqaruvi akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori (Toshkent,
O'zbekiston)

M. Aminjonova – O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish
akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

M. Rahimov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar
bo'yicha falsafa doktori (Toshkent, O'zbekiston)

O. Narzullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik
fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

B. Murodov – O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi akademiyasi
professor, yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

A. Muxamedjanov – Toshkent davlat yuridik universiteti professori,
yuridik fanlar doktori (Toshkent, O'zbekiston)

N. Niyazova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori v.b.,
pedagogika fanlari nomzodi (Toshkent, O'zbekiston)

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

Правовой научно-практический журнал «Вестник юридических наук – Yuridik fanlar axborotnomasi – Review of Law Sciences» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 0931.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Е. Ярмолик, Й. Махмудов,
Э. Мустафаев, К. Абдувалиева,
Ф. Мухаммадиева, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова

Корректор:

С. Расулова

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1385.

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625

Журнал передан в типографию
27.03.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 5. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 70.

Лицензия типографии

от 29.11.2023. № 174626

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного
юридического университета.

100047, г. Ташкент, ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

И. Рустамбеков – доктор юридических наук, профессор, врио ректора Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

В. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

О. Чориев – начальник редакционно-издательского отдела Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

А. Саидов – доктор юридических наук, профессор, директор Национального центра по правам человека Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

Э. Юхневич – доктор права, профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

А. Юнас – доктор философии по юридическим наукам (Пекин, Китай)

О. Окюлов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ж. Нематов – доктор юридических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Ш. Асадов – доктор юридических наук, профессор Академии государственного управления при Президенте Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Аминжонова – доктор юридических наук, доцент Правоохранительной академии Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

М. Рахимов – доктор философии по юридическим наукам, доцент Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

О. Нарзуллаев – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

В. Муродов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан (Ташкент, Узбекистан)

А. Мухамеджанов – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

Н. Ниязова – кандидат педагогических наук, и. о. профессора Ташкентского государственного юридического университета (Ташкент, Узбекистан)

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

“Yuridik fanlar axborotnomasi – Вестник юридических наук – Review of law sciences” legal scientific-practical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020, with certificate number 0931.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan. Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

Y. Yarmolik, Y. Makhmudov,
E. Mustafaev, K. Abduvalieva,
F. Mukhammadieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova

Proofreader:

S. Rasulova

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Publishing department address:

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Subscription index: 1385.

Publishing license

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 27.03.2025.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 5.

Units: 100. Order: № 70.

Printing house license

№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city, Sayilgokh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

I. Rustambekov – Acting Rector of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

B. Xodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

EXECUTIVE EDITOR

O. Choriev – Head of the Publishing Department of Tashkent State University of Law

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

A. Saidov – Director of the National Centre for Human Rights of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor (Tashkent, Uzbekistan)

E. Juchniewicz – Professor of the University of Gdansk, Doctor of Law (Gdansk, Poland)

A. Younas – Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Beijing, China)

O. Okyulov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

J. Nematov – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

Sh. Asadov – Professor of the Academy of Public Administration under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Aminjonova – Associate Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

M. Rakhimov – Associate Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law (Tashkent, Uzbekistan)

O. Narzullaev – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

B. Murodov – Professor of the Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

A. Muxamedjanov – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law (Tashkent, Uzbekistan)

N. Niyazova – Acting Professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Pedagogical Sciences (Tashkent, Uzbekistan)

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

8 **TULTEYEV ILYAS TAVASOVICH**
Huquq ijodkorligida konseptual va terminologik apparatdan foydalanishning nazariy-metodologik aspektlari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

18 **ASHUROV DILSHOD RUSTAMOVICH**
O'zbekistonda notariat instituti tarixi va o'zini o'zi boshqarish tamoyili

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI.
XALQARO XUSUSIY HUQUQ

25 **IMAMOVA DILFUZA ISMAILOVNA**
Xalqaro distribyutorlik va agentlik shartnomasi: o'xshashliklar va farqlar

12.00.06 – TABIIY RESURSLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

38 **ABDUSAMADOVA ZARINA SHOBIDDIN QIZI**
O'zganing yer uchastkasidan cheklangan tarzda foydalanish (servitut) huquqi

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD
EKSPERTIZASI

46 **YERMEKBAYEV BAUIRJAN AMANTAYEVICH, AKMALOV HAMID AKMAL O'G'LI**
Olib qo'yish va tintuv o'tkazishda fuqarolarning huquq va qonuniy manfaatlarini ta'minlashning protsessual kafolatlari

55 **BARAKAYEV LAZIZJON OTAQULOVICH**
Jinoyat protsessida maxsus iqtisodiy bilimlar tushunchasi va o'ziga xos xususiyatlari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

66 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI O'G'LI**
Davlat boshqaruviga korrupsiyaviy omillarning ta'siri

12.00.13 – INSON HUQUQLARI

75 **TURDIYEV BOBIR SOBIROVICH**
Insonning qulay atrof-muhitga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqi: xususiyatlari va amalga oshirish mexanizmlari

13.00.02 – TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI VA METODIKASI (SOHALAR BO'YICHA)

89 **YUNUSOVA MINAVVARXON SABIROVNA**
Davlatning bolalarni zararli axborotlardan himoya qilish funksiyasi: qonun va amaliyot tahlili

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

8 **ТУЛЬТЕЕВ ИЛЪЯС ТАВАСОВИЧ**

Теоретические и методологические аспекты использования понятийно-терминологического аппарата в правотворчестве

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

18 **АШУРОВ ДИЛЬШОД РУСТАМОВИЧ**

История и принцип самоуправления нотариата в Узбекистане

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО.
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

25 **ИМАМОВА ДИЛФУЗА ИСМАИЛОВНА**

Международные дистрибьюторский и агентский договоры: сходства и различия

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

38 **АБДУСАМАНОВА ЗАРИНА ШОБИДДИН КИЗИ**

Право ограниченного пользования чужим земельным участком (сервитут)

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ
ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

46 **ЕРМЕКБАЕВ БАУЫРЖАН АМАНТАЕВИЧ, АКМАЛОВ ХАМИД АКМАЛЬ УГЛИ**

Процессуальные гарантии обеспечения прав и законных интересов граждан при выемке и обыске

55 **БАРАКАЕВ ЛАЗИЗЖОН ОТАКУЛОВИЧ**

Понятие и особенности специальных экономических знаний в уголовном процессе

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

66 **АХМАДЖОНОВ МУРОДУЛЛО НУРАЛИ УГЛИ**

Влияние факторов коррупции в системе государственного управления

12.00.13 – ПРАВА ЧЕЛОВЕКА

75 **ТУРДИЕВ БОБИР СОБИРОВИЧ**

Конституционное право человека на благоприятную окружающую среду: особенности и механизмы реализации

13.00.02 – ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ (ПО ОТРАСЛЯМ)

79 **ЮНУСОВА МИНАВВАРХОН САБИРОВНА**

Функция государства по защите детей от вредной информации: анализ законодательства и практики

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

- 8 **TULTEEV ILYAS TAVASOVICH**
Theoretical and methodological aspects of the use of conceptual and terminological apparatus in lawmaking

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 18 **ASHUROV DILSHOD RUSTAMOVICH**
History of the notary institute in Uzbekistan and the principle of self-governance

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 25 **IMAMOVA DILFUZA ISMAILOVNA**
International distribution contract and agency contract: similarities and differences

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

- 38 **ABDUSAMADOVA ZARINA SHOBIDDIN KIZI**
The right to limited use of another's land (servitude)

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

- 46 **YERMEKBAYEV BAUIRJAN AMANTAYEVICH, AKMALOV HAMID AKMAL UGLI**
Procedural guarantees of ensuring the rights and legal interests of citizens during seizures and searches
55 **BARAKAYEV LAZIZJON OTAKULOVICH**
The concept and specific features of special economic knowledge in criminal proceedings

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS

- 66 **AHMADJONOV MURODULLO NURALI UGLI**
The impact of corruption factors in public administration

12.00.13 – HUMAN RIGHTS

- 75 **TURDIEV BOBIR SOBIROVICH**
The constitutional right of a person to a favorable environment: features and implementation mechanisms

13.00.02 – THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION AND UPBRINGING (BY FIELDS)

- 89 **YUNUSOVA MINAVVARKHON SABIROVNA**
State function to protect children from harmful information: analysis of law and practice

Kelib tushgan / Получено / Received: 18.02.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 18.03.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.03.2025

DOI: 10.51788/tsul.rols.2025.9.1./HGKP2452
UDC: 347.961(045)(575.1)

O'ZBEKISTONDA NOTARIAT INSTITUTI TARIXI VA O'ZINI O'ZI BOSHQARISH TAMOYILI

Ashurov Dilshod Rustamovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0000-0001-5757-1216
e-mail: dilshodjan86@mail.ru

Annotatsiya. Maqola O'zbekistonda notariat institutining tashkiliy-huquqiy asoslari va o'zini o'zi boshqarish tahliliga bag'ishlangan. Ishda respublikada notarial tizim rivojlanishining asosiy bosqichlari, birinchi notarial organlarning shakllanishi va SSSRning so'nggi yillarida huquqiy tartibga solishda sodir bo'lgan o'zgarishlar ko'rib chiqilgan. Notarius faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy hujjatlar tahlili hamda uning kasbiy tayyorgarligi va akkreditatsiyasi jarayoniga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, maqolada O'zbekistonda notariatning tashkil etilishiga sovet huquq tizimining ta'siri tadqiq etilib, sovet davrida mavjud bo'lgan asosiy muammolar va o'ziga xosliklar ochib berilgan hamda ularning keyingi davrda notariat yo'nalishining rivojlanishiga ta'siri tahlil qilingan. Shu bilan birga, maqolada sobiq Ittifoqda umumiy yuridik islohot doirasida notariat faoliyatini yaxshilash maqsadida O'zbekistonda ko'rilgan huquqiy va tashkiliy chora-tadbirlar ham ko'rib chiqilgan. Shuningdek, notariatning mustaqilligi va uning samaradorligini oshirish, notariuslarning jamiyat va professional hamjamiyati manfaatlarini muvozanatini ta'minlash maqsadida qonunchilikni uyg'unlashtirish zarurligi ta'kidlangan. Notarial faoliyatni huquqiy tartibga solishni takomillashtirish istiqbollari, nomarkazlashtirish tendensiyalarini hisobga olgan holda va huquqning turli sohalarida o'zini o'zi tartibga solishni kuchaytirish o'rganilgan.

Kalit so'zlar: notariat, notarius, ixtiyoriy a'zolik, o'zini o'zi boshqarish, palata, qonuniylik, ijtimoiy foydalilik, ochiqlik va shaffoflik, erkinlik, ijobiy va konstruktiv yondashuv prinsiplari, nodavlat notijorat tashkilotlari

ИСТОРИЯ И ПРИНЦИП САМОУПРАВЛЕНИЯ НОТАРИАТА В УЗБЕКИСТАНЕ

Ашуров Дильшод Рустамович,
самостоятельный соискатель
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. Статья посвящена организационно-правовому анализу института нотариата в Узбекистане и принципу самоуправления в его функционировании. В работе рассмотрены основные этапы развития нотариальной системы в республике, становление первых нотариальных органов, а также изменения, произошедшие в правовом регулировании в последние годы существования СССР. Особое внимание уделено анализу нормативно-правовых актов, регулирующих деятельность нотариусов, а также вопросам их профессиональной подготовки и аккредитации. В статье исследуется влияние советской правовой системы на

формирование нотариата в Узбекистане, раскрываются характерные проблемы и особенности, существовавшие в советский период, и анализируется их влияние на развитие профессии нотариуса в постсоветское время. Кроме того, рассматриваются правовые и организационные меры, принятые в Узбекистане в рамках общей юридической реформы Советского Союза с целью совершенствования нотариальной деятельности. Также подчёркивается необходимость гармонизации законодательства для обеспечения независимости нотариата, повышения его эффективности и соблюдения баланса интересов нотариусов, общества и профессионального сообщества. Рассматриваются перспективы совершенствования правового регулирования нотариальной деятельности с учётом тенденций децентрализации и усиления саморегулирования в различных отраслях права.

Ключевые слова: *нотариат, нотариус, добровольное членство, самоуправление, палата, законность, социальная полезность, открытость и прозрачность, свобода, принципы позитивного и конструктивного подхода, неправительственные некоммерческие организации*

HISTORY OF THE NOTARY INSTITUTE IN UZBEKISTAN AND THE PRINCIPLE OF SELF-GOVERNANCE

Ashurov Dilshod Rustamovich,

Independent researcher at Tashkent State University of Law

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the organizational and legal foundations and self-governance of the notary institute in Uzbekistan. The work examines the main stages of the development of the notarial system in the republic, the formation of the first notarial bodies, and the changes that occurred in the legal system in the last years of the USSR. Particular attention is paid to the analysis of the regulatory legal acts regulating the activities of the notary, as well as the process of their professional training and accreditation. The author studies the influence of the Soviet legal system on the organization of notaries in Uzbekistan, reveals the main problems and peculiarities that existed during the Soviet era, and assesses their impact on the development of the notarial profession in the post-Soviet period. The article also examines the legal and organizational measures taken in Uzbekistan to improve the activities of notaries within the framework of the general legal reform in the Soviet Union. The article emphasizes the need to harmonize legislation in order to increase the independence and efficiency of notaries, as well as to ensure a balance between the interests of society and the professional community of notaries. The prospects for improving the legal regulation of notarial activities, taking into account decentralization trends and strengthening self-regulation in various areas of law, are studied.*

Keywords: *notariat, notary, voluntary membership, self-government, chamber, legality, social usefulness, openness and transparency, freedom, principles of positive and constructive approach, non-governmental non-profit organizations*

Kirish

Notariat instituti vujudga kelishi, uning shakllanishi va takomillashib borishi bir nechta faktorlarga bog'liq. Bunda vaqt, yangi ijtimoiy munosabatlar hamda huquqiy asoslarning shakllanib, takomillashib borishi kabi faktorlar katta rol o'ynaydi. Notariatning tarixiy evolyutsiyasini tahlil qilish notariusning funksiyalari va roli qanday va nima uchun o'zgarganligini, shuningdek, huquqiy tizim

yangi talablarga qanday moslashganligini tushunishga imkon beradi.

Notarius – ma'lum darajada fuqarolar va yuridik shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini qonun hujjatlarida nazarda tutilgan notarial harakatlarni amalga oshirish orqali himoya qilishga qaratilgan fuqarolik jamiyati instituti [1, 10–12-b.].

Shu sababdan aytish mumkinki, notariat institutning vujudga kelishi jamiyatda shaxs-

larning ma'lum bir ijtimoiy-huquqiy bosqichga yetib, o'zaro fuqaroviy-huquqiy munosabatga kirishishi natijasidir.

Bunga notariusning funksiyalari, vakolatlari va tashkiliy tuzilishidagi o'zgarishlar kiradi. Notariatni tartibga soluvchi huquqiy normalardagi o'zgarishlarni o'rganish ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy o'zgarishlar notarial amaliyotlar va ularni tartibga solishga qanday ta'sir qilganini ko'rish imkonini beradi.

Notarial institutining tarixi juda qadimga borib taqaladi. Notarius so'zining lingvistik ma'nosi lotin tilida kotib, yozuvchi ma'nosini anglatgan.

Material va metodlar

Tadqiqotda notariat faoliyat bo'yicha qonunchilik normalari va huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlaridan foydalanildi hamda qiyosiy-huquqiy usul, tahlil, sintez, kuzatish, umumlashtirish, induksiya va deduksiya metodlari qo'llandi.

Tadqiqot natijalari

Ayrim olimlar notariat instituti davlat bilan birga vujudga keladi, deydi. Olim Z. Muqimovning ta'kidlashicha, "Jamiyatdan tashqari davlat va huquq bo'lmaganidek, davlat va huquqning jamiyatdan alohida ajralgan holdagi tarixi ham bo'lishi mumkin emas. Chunki davlat jamiyatning o'z mahsuli, o'zi kashf etgan siyosiy tashkiloti bo'lsa, huquq unga xizmat etuvchi mezonlar, qoidalar to'plamidan iborat" [2].

Markaziy Osiyo davlatlari hamda yurtimiz tarixida notariuslar vazifalari qaysi shaklda va kimlar tomonidan amalga oshirilganligi yuzasidan izlanishlar olib borish muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, xorijiy davlatlarda notariat institutining vujudga kelishi hamda shakllanishi bo'yicha tadqiqotlardan tashqari milliy tariximizda ham uning taraqqiy etish tarixini tahlil etish bilan milliy o'zlik, madaniyat va o'chmas qadriyatlarini saqlashga erishish mumkin. Jamiyatda o'rnatilgan huquq va tartib shu jamiyat xalqining qadriyatlarini, o'tmishi va qarashlari, madaniyati bilan o'zaro bog'liq bo'lsa, jamiyat taraqqiy etishi mumkin.

Notariatning vujudga kelishi fuqarolik munosabatlari va fuqarolik jamiyatining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq. Huquqning yangi instituti vujudga kelishi uchun ma'lum tarixiy va huquqiy shartlar zarur bo'ladi. Notariatning paydo bo'lishi shartnomada taraflar o'z manfaatlarini himoya qilishi uchun shaxslarning huquq va majburiyatlarini qonuniy shaklda belgilab olishda muhim ahamiyat kasb etdi [3].

O'zbekiston Respublikasi Markaziy davlat arxivida saqlanayotgan hujjatlar va boshqa tarixiy manbalarga tayanib aytish mumkinki, shariat va odat normalari asosida ish ko'rilgan zamonlarda notarial harakatlarni amalga oshiruvchi maxsus shaxslar bo'lmagan. Biroq nizoli ishlar yoki shikoyatlar qozilar tomonidan guvohlar ishtirokida hal etilgan. Bunday hollarda qozilar mazmunan notarial harakatlarni ham amalga oshirganlar. Bunday holat Xorazm davlatchiligi tarixida ham kuzatiladi. O'sha vaqtlarda fuqarolar o'rtasidagi munosabatlar odat normalari bilan tartibga solingan. Bu normalar huquqiy va huquqiy bo'lmagan odatlarga bo'lingan. Huquqiy odatlar davlat tomonidan tan olinib, yuridik kuchga ega bo'lgan.

SSSR davrida O'zbekistonda notariatni tartibga soluvchi normativ hujjatlar va qonun hujjatlarini, shu jumladan, SSSR Konstitutsiyasi, notarial faoliyatga oid kodekslar va dekretlarda sotsialistik huquq tizimi bo'yicha notariusga davlat nazorati va fuqarolarning huquqlarini himoya qilish vositasi sifatida qaralgan.

Sobiq Ittifoqda notariat instituti davlat tomonidan qat'iy nazorat qilinadigan markazlashtirilgan tizimning bir qismi edi. Notarial funksiyalar va majburiyatlar sovet qonunchiligi bilan belgilangan va Ittifoqning barcha respublikalari yagona sovet huquq tizimiga bo'ysungan.

I.N. Bogatiryova, S.G. Pavlikov kabi olimlar sobiq Ittifoq davrida notariat tizimi "demokratik markazlashtirish" tamoyiliga asoslangan degan yondashuvni ilgari suradi [4].

SSSR Markaziy ijroiya qo'mitasining 1926-yil 14-maydagi "Davlat notariusini tashkil etishning asosiy prinsiplari to'g'risida"gi qarori bilan davlat notariusini tashkil etishning quyidagi prinsiplari mustahkamlangan edi [5]:

- davlat notariusi ish haqini faqat davlatdan oladi;
- davlat notariusining boshqa lavozimni egallashi taqiqlanadi;
- davlat notariusi kooperativlar va jamoat tashkilotlarida, savdo va sanoat tashkilotlari faoliyatida ishtirok etishi va himoyachilar hay'ati a'zosi bo'lishi mumkin emas;
- davlat notariusi notarial sirni saqlashi shart.

Biroq sotsialistik mafkura sharoitida notariusning tabiati va funksiyasi bozor iqtisodiyotiga ega mamlakatlarda notariusga xos bo'lgan an'anaviy funksiyalardan uzoq edi. O'rnatilgan tizimga qaramay, O'zbekistonda notarial idoralar qator muammolarga duch keldi. Xususan, malakali kadrlar yetishmasligi, notariuslarning cheklangan vakolatlari, notarius mustaqilligining yo'qligi kabi muammolar ko'pincha manfaatlar to'qnashuviga olib keldi.

Tadqiqot natijalari tahlili

Umuman olganda, notariat institutining shakllanishi va rivojlanish genezisini tahlil qilgan holda, uni quyidagicha davrlarga ajratish mumkin:

1. *Ilk davlatchilik davri (Avesto).* Ushbu davrda hujjatlar va ularning jamiyatdagi ahamiyati haqida birinchi eslatmalarni kuzatish mumkin. Bitimlarni yozish va hujjatlashtirishning mavjudligi kelajakda notarial faoliyat uchun asos bo'ldi.

2. *Ilk o'rta asrlar.* Ushbu bosqich savdo va iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishi bilan tavsiflanadi, bu esa bitimlar va shartnomalarni tasdiqlash zarurligiga olib keldi. Notarial funksiyalar ruhoniylar va hokimiyat vakillari tomonidan amalga oshirila boshlandi.

3. *O'rta asrlar.* Shariat huquq tizimining o'rnatilishi bilan qozilar timsolida notarius mustaqil institut sifatida shakllana boshladi.

4. *Chor Rossiyasi (mustamlaka) davri.* O'zbekistonda Rossiya qonunchiligining joriy etilishi shariat normalari asosida faoliyat yuritgan qozilik instituti bilan gibridd tizimni shakllantirdi.

5. *Sovet davri.* Bu davrda notariat sotsialistik tizim doirasida yangi yo'nalishga ega bo'ldi. Notariuslar davlat uchun ishlay boshladilar, mazkur institutning asosiy huquqiy tabiatlaridan biri erkin bozor munosabatlari va sog'lom raqobatdan ko'ra rejali ma'muriy buyruqbozlikka asoslangan notariat tizimini shakllantirdi.

6. *Mustaqillik davri.* O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng notariat yana islohotlarga uchradi. Mamlakat notarius sohasida o'z qonunchiligini ishlab chiqa boshladi, tizimni modernizatsiya qildi va uni bozor iqtisodiyotiga moslashtirdi.

Keyingi yillarda mamlakatimizda tadbirkorlik faoliyati erkinligi va raqobat uchun sharoitlar yaratish, iqtisodiyot sektorlariga davlat bosimini kamaytirishga qaratilgan keng qamrovli islohotlar o'tkazilmoqda.

Shu bilan birga, biznes va jamiyatning o'zini o'zi tashkil etish va o'zini o'zi tartibga solish shakllari sust rivojlanganligi tadbirkorlik va professional faoliyat bilan shug'ullanish uchun to'la-to'kis erkin muhitni yaratishga to'sqinlik qilmoqda.

Mavjud ortiqcha ma'muriy va byurokratik to'siqlar, davlat va biznes manfaatlarining nomutanosibliigi tadbirkorlik faoliyati subyektlarida ortiqcha moddiy va vaqt sarf-xarajatlari vujudga kelishiga olib kelmoqda.

Bugungi kunda o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish quyidagi ustuvor yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda:

birinchidan, davlat funksiyalarini nodavlat notijorat tashkilotlariga bosqichma-bosqich o'tkazish hamda litsenziyalash tartibtaomillarini nodavlat notijorat tashkilotlarga majburiy a'zolik bilan almashtirish;

ikkinchidan, ixtiyoriy a'zolikka asoslangan nodavlat notijorat tashkilotlarini tu-

zish va ularni rivojlantirishning tadbirkorlik va professional faoliyat subyektlarini rag'batlantirish;

uchinchidan, qoidalar va standartlarni ishlab chiqish hamda ularning amal qilishini nazorat qilish mexanizmlarini yaratishda tashkiliy-metodik ko'mak ko'rsatish orqali o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlarning norma ijodkorligini rivojlantirish.

So'nggi yillarda nodavlat notijorat tashkilotlarining nazariy asoslari turli olimlar tomonidan tadqiq etilmoqda. Xususan, MDH davlatlari olimlaridan R.N. Yakshilova [6] tomonidan mazkur institutning huquqiy maqomi hamda S.V. Vasilyeva [7], I.V. Yershova [8], Y.A. Parubin [9], Shennikova [10] tomonidan mazkur fenomenning konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi tadqiq etilgan.

Advokatlar palatasi misolida o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlarning huquqiy maqomini o'rgangan olim V. Davlyatovning fikricha, o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlar davlat organi ham, nodavlat notijorat tashkiloti ham, tadbirkorlik subyekti ham emas, balki yangi tashkiliy-huquqiy shakl hisoblanadi [11].

Fikrimizcha, yuqoridagi fikrga qo'shib bo'lmaydi. Nodavlat notijorat tashkilotlarining yuridik tabiatiga xos barcha xususiyatlar o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlarga ham tegishli. Shuningdek, nodavlat notijorat tashkilotlarining qonuniylik, ixtiyoriylik, o'zini o'zi boshqarish, ijtimoiy foydaliqlik, ochiqlik va shaffoflik, erkinlik, ijobiy va konstruktiv yondashuv prinsiplari mazkur tashkilotlarga ham tegishli.

Umuman olganda, notariat hokimiyatining har qanday tizimiga tashkiliy jihatdan kirmaydi, u davlat tomonidan berilgan vakolatlarni mustaqil davlat muassasasi sifatida amalga oshiradi. U huquqni muhofaza qilish organlari blokiga tegishli vazifalarni bajarsada, lekin davlat organi hisoblanmaydi. Davlat notarial faoliyatning asosiy standartlarini belgilaydi. Notariat faoliyati to'liq davlat tomonidan boshqarilishi davlatga qimmatga

tushadi. Bu yuqorida ta'kidlangan ijtimoiy davlat konsepsiyasiga mos tushmaydi. Shu sababli, so'nggi yillarda O'zbekistonda ommaviy xizmatlarni ko'rsatish, fuqarolar va yuridik shaxslarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy tashabbuslari, sa'y-harakatlarini qo'llab-quvvatlash maqsadida davlat funktsiya va vakolatlarini berish (делегирование) orqali o'zini o'zi tartibga solish tendensiyasi tobora ortib bormoqda [12].

Fikrimizcha, o'zini o'zi tartibga solish vakolatini asosan ikkita yo'nalishda faoliyat yuritayotgan nodavlat notijorat tashkilotlariga berish mumkin. Birinchidan, bu tadbirkorlar uyushmalari bo'lsa, ikkinchidan, professional faoliyat yurituvchilar uyushmalaridir.

Bunday holda davlat o'zini o'zi tartibga solish faoliyatining asosiy standartlarini belgilaydi. Muayyan faoliyatning to'liq davlat tomonidan boshqarilishi davlatga qimmatga tushadi. Bu borada notariat, tadbirkorlik, advokatlik va hunarmandlik kabi sohalarida o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlarning faoliyatini alohida ajratib ko'rsatish mumkin.

Yevgeniy Suxovning fikricha, o'z-o'zini tartibga solish tadbirkorlik subyektlari yoki professional uyushmalar tomonidan amalga oshiriladigan mustaqil va tashabbuskorlik faoliyatni anglatadi. Uning mazmuni esa faoliyatning standartlari va qoidalarini ishlab chiqish va o'rnatish, shuningdek, ushbu standartlar va qoidalar talablariga rioya etilishini nazorat qilishdir [13].

Fikrimizcha, o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlar rivojlanish maqsadlariga erishish, iqtisodiyot va ijtimoiy sohani muvaffaqiyatli modernizatsiyalashda barcha sektorlarning sa'y-harakatlarini muvofiqlashtirish, shuningdek, jamiyat, biznes va davlat o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning samarali mexanizmlarini yo'lga qo'yishga xizmat qiladi [14].

Xulosalar

Yuqoridagilardan kelib chiqib, o'zini o'zi tartibga soluvchi tashkilotlar deganda quyidagi mualliflik ta'rifini ilgari surish mumkin:

“O‘zini o‘zi tartibga soluvchi tashkilot tovarlarni (ishlarni, xizmatlarni) ishlab chiqish sohasi yoki ishlab chiqarilgan tovarlar (ishlar, xizmatlar) bozori yagonaligidan kelib chiqib yoxud professional faoliyat subyektlarining muayyan turini birlashtirgan, ixtiyoriy yoki majburiy a‘zolikka asoslangan, uyushma (ittifoq) shaklidagi yoki qonun hujjatlarida belgilangan boshqa tashkiliy-huquqiy shakldagi nodavlat notijorat tashkilotidir”.

O‘zini o‘zi tartibga soluvchi tashkilot tadbirkorlik yoki professional faoliyatni amalga oshiruvchi jismoniy yoki yuridik shaxslar tashabbusiga ko‘ra yoxud qonunga muvofiq tashkil etiladi hamda faoliyatini tugatadi.

Eng asosiy jihatlardan biri tadbirkorlik yoki professional faoliyat sohasidagi majburiy a‘zolik masalasini qonun asosida tartibga solishdir. Bunda o‘zini o‘zi tartibga solish, birinchidan, davlat funksiyalarini amalga oshirish yoki davlat organlari tomonidan bajariladigan muayyan funksiyalarni topshirish bilan bog‘liq faoliyat sohalarida, ikkinchidan, tadbirkorlik va professional faoliyatning muayyan turlarini litsenziyalashda amalga oshiriladi.

Nodavlat notijorat tashkilotlarning huquqiy tabiati uning tushunchasi va tashkil qilinish prinsipidan kelib chiqadi. Unga ko‘ra, nodavlat tashkiloti ta‘sischisi davlat sanalmaydi, balki mustaqil subyektlar sanalib, ushbu subyektlar davlat hokimiyati vakolatlariga ega bo‘lmaydi. Mazkur holatda o‘zini o‘zi tartibga solish vakolati berilgan nodavlat notijorat tashkilotlarining huquqiy maqomi

qonun bilan belgilanishi masalaning yechimi sifatida ko‘rilmog‘da. Shu bois O‘zbekiston Respublikasining “O‘zini o‘zi boshqaruvchi tashkilotlar to‘g‘risida”gi qonuni loyahasini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, o‘zini o‘zi tartibga solishning xususiyatlarini quyidagicha izohlash mumkin:

✓ o‘zini o‘zi tartibga solishni joriy etish va rivojlantirishning qonunchilik bazasi va konseptual asoslarini shakllantirish;

✓ o‘zini o‘zi tartibga soluvchi tashkilotlarga davlat funksiyalarini bosqichma-bosqich topshirish va litsenziya tartib-taomillarini majburiy a‘zolik bilan almashtirish;

✓ ixtiyoriy a‘zolikka asoslangan o‘z-o‘zini tartibga soluvchi tashkilotlarni tashkil etish hamda rivojlantirish tadbirkorlik va kasbiy faoliyati subyektlarini rag‘batlantirish;

✓ qoidalar va standartlarni ishlab chiqishda tashkiliy-uslubiy yordam ko‘rsatish va ularga rioya etilishini nazorat qilish mexanizmlarini yaratish orqali o‘zini o‘zi tartibga soluvchi tashkilotlarning norma ijodkorligi faoliyatini rivojlantirish.

Davlat barcha sohani o‘zi nazorat qilishi ijtimoiy davlat konsepsiyasiga ham to‘g‘ri kelmaydi. Shu sababli so‘nggi yillarda O‘zbekistonda ommaviy xizmatlarni ko‘rsatish, fuqarolar va yuridik shaxslarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy tashabbuslari, sa‘y-harakatlarini qo‘llab-quvvatlash maqsadida davlat funktsiya va vakolatlarini berish (делегирование) orqali o‘zini o‘zi tartibga solish tendensiyasi tobora kuchayib bormog‘da.

REFERENCES

1. Alferov I.A. Vozniknoveniye i razvitiye notarial’nykh uchrezhdeniy v Rossii [The emergence and development of notarial institutions in Russia]. *Legislation*, 2006, no. 1, pp. 10–12.
2. Muqimov Z. O‘zbekiston davlati va huquqi tarixi [History of the state and law of Uzbekistan]. Tashkent, Adolat Publ., 2003, p. 5.
3. Grechka I.D. Istoriya vozniknoveniya i dinamika razvitiya notariata v Rossiyskoy Federatsii [History of the emergence and dynamics of development of notaries in the Russian Federation]. *Elect-*

ronic Bulletin of the Rostov Socio-Economic Institute, 2016, no. 3. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-vozniknoveniya-i-dinamika-razvitiya-notariata-v-rossiyskoy-federatsii>

4. Bogatyryova I.N., Pavlikov S.G. Organizatsii gosudarstvenno-pravovykh institutov, suda i notariata SSSR SSR [Organizations of state and legal institutions, courts and notaries of the USSR]. *Scientific Works of the Russian Academy of Advocacy and Notary*, 2012, no. 3, pp. 49–57.

5. Sokolov N.A. Stanovleniye i razvitiye notariata [Formation and development of notaries]. *Notary Publ.*, 2021, pp. 8–14.

6. Yakshilova R.N. Pravovoy status notarial'noy palaty [Legal status of the notary chamber]. 2013, pp. 268–276.

7. Vasil'yeva S.V. et al. Samoregulirovaniye kak osnovaniye peredachi publichno-vlastnykh polnomochiy [Self-regulation as a basis for the transfer of public authority]. *Bulletin of St. Petersburg University. Law*, 2011, no. 3, pp. 72–80.

8. Yershova I.V. Samoregulirovaniye predprinimatel'skoy i professional'noy deyatel'nosti: voprosy teorii i zakonodatel'stva [Self-regulation of entrepreneurial and professional activities: issues of theory and legislation]. *Current issues of Russian law*, 2014, no. 10, pp. 2142–2150.

9. Parubin Ye.A. Advokatskaya palata i notarial'naya palata [Bar Association and Notary Chamber]. 2021.

10. Vasil'yeva S.V. Samoregulirovaniye kak sposob pravovoy detsentralizatsii v Rossii [Self-regulation as a method of legal decentralization in Russia]. *Issues of State and Municipal Administration*, 2013, no. 4, pp. 191–202.

11. Davlyatov V.Kh. Yuridicheskaya priroda i osobennosti pravovogo statusa advokatskikh formirovaniy [Legal nature and features of the legal status of advocacy groups]. *Review of Law Sciences*, 2020, no. 1, pp. 188–191.

12. Ashurov D. The role of new notaries in raising the prestige of new Uzbekistan. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, 2022, vol. 4, no. 5, pp. 43–48.

13. Sukhov Ye.P. Samoreguliruyemyye organizatsii. Yuridicheskiye, finansovyye, nalogovyye aspekty [Self-regulatory organizations. Legal, financial, tax aspects]. Moscow, Publ. House "GrossMedia", ROSBUKH Publ., 2010, pp. 4–5, 72.

14. Narimanov B. Nodavlat tijorat tashkilotlariga o'z-o'zini tartibga solish huquqini berish: nazariy va huquqiy muammolar. [Granting non-governmental commercial organizations the right to self-regulation: theoretical and legal issues.]. *Lawyer Newsletter*, 2022, vol. 2, no. 6, pp. 13–18.

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal
Правовой научно-практический журнал
Legal scientific-practical journal

2025-yil 1-son

VOLUME 9 / ISSUE 1 / 2025

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2025.9.1.